

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

آیت‌الله

دِرامد رحلت آیت‌الله سیدموسّی شبیری زنجانی را نمی‌توان صرفاً پایان زندگی یکی از مراجع تقلید معاصر دانست. با درگذشت او، حوزه علمیه قم یکی از آخرین حلقه‌های پیوند زنده خود با سنت علمی و اخلاقی فقهای نسل‌های گذشته را از دست داد، فقیهی که در طول نزدیک به یک قرن زندگی، بیش از آنکه مرجعیت را به عنوان یک موقعیت اجتماعی و سیاسی دنبال کند، آن را به مثابه مسئولیتی علمی، دینی و اخلاقی بر دوش کشید.

آنچه شخصیت آیت‌الله شبیری زنجانی را برجسته می‌کند، جمع میان چند ویژگی است که در روزگار ما کمتر به صورت هم‌زمان در یک شخصیت علمی دیده می‌شود. پایدینی عمیق به سنت اجتهاد، تتبع کم‌نظیر در حدیث و رجال، استقلال از جریان‌های سیاسی، احتیاط در مواجهه با قدرت و بیت‌المال، سادەزیستی و تواضع شخصی و در عین حال حساسیت نسبت به مسائل اجتماعی و رنج انسان‌ها. از این منظر، تغییر «مرجع در تراز» درباره ایشان را می‌توان نه یک عنوان تشریفاتی، بلکه اشاره‌ای به مجموعه‌ای از معیارهای کلاسیک مرجعیت دانست، معیارهایی که در شخصیت او، علم و اخلاق، قضاقت و تقوا، اسلام‌داری و مردم‌داری، و سنت و زمانه در کنار یکدیگر قرار گرفته بودند.

- از خاندان علم تا حوزه قم**

سیدموسّی شبیری زنجانی در سال ۱۳۰۶ شمسی در قم دیده به جهان گشود. پدرش، آیت‌الله سیداحمد شبیری زنجانی، از عالمان شناخته‌شده عصر خود و از شخصیت‌های علمی مرتبط با حوزه قم بود. محیط خانوادگی، نخستین بستر شکل‌گیری شخصیت علمی او بود و از همان سال‌های نوجوانی مسیر تحصیل علوم دینی را آغاز کرد. براساس گزارش‌های موجود، او دروس سطح را در مدت نسبتاً کوتاهی فراگرفت و سپس در حلقه درس بزرگان حوزه حضور یافت. شبیری زنجانی از آن دسته عالمانی نبود که دانش حوزوی را در یک استاد یا یک مکتب خلاصه کند. او در طول سال‌های تحصیل از محضر شمارزی از برجسته‌ترین فقه‌ای قم و نجف بهره برد. نام‌هایی چون آیت‌الله سیدصدالدین صدر، آیت‌الله سیدمحمد حجت کوه‌کمره‌ای، آیت‌الله سیدحسین بروجردی، آیت‌الله سیدمحمدتقی خوانساری و به‌ویژه آیت‌الله سیدمحمد محقق داماد در مسیر علمی او دیده می‌شوند.

در کنار فقه و اصول، از دانش و بینش علامه سیدمحمدحسین طباطبایی و امام خمینی نیز بهره‌هایی علمی داشت و در

«آنچه شخصیت آیت‌الله شبیری زنجانی را برجسته می‌کند، جمع میان چند ویژگی است که در روزگار ما کمتر به صورت هم‌زمان در یک شخصیت علمی دیده می‌شوند

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

سفرهای علمی خود به نجف، از درس فقهای همچون آیت‌الله سیدعبداللهادی شیرازی، آیت‌الله سیدمحسن حکیم و آیت‌الله سیدابوالقاسم خویی استفاده کرد. این سلسله استادان، خود گویای جایگاه علمی نسلی است که شبیری زنجانی در میان آنان رشد کرد. نسلی که سنت فقهی قم را از یک سو به میراث نجف پیوند می‌داد و ازسوی دیگر در فضای علمی جدید حوزه قم، به بازسازی و تعمیق آن می‌پرداخت.

- اجتهاد، سنتی اما پویا**

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های علمی شبیری زنجانی، نوع نگاه او به اجتهاد بود. او در شمار فقیهانی قرار داشت که نوآوری فقهی را در گسست از میراث گذشته نمی‌دیدند، بلکه معتقد بودند فقیه برای رسیدن به اجتهاد درست باید گذشته را با دقتی بسیار بیشتر از آنچه معمولاً تصور می‌شود بشناسد. از همین رو، توجه او به اقوال فقهای گذشته، حواشی آنان بر متون فقهی، احادیث نسخه‌ها، منابع حدیثی و سلسله اسناد روایات، بخش مهمی از روش علمی او را تشکیل می‌داد. نزدیکان علمی او از دقت فوق‌العاده‌اش در مقایسه متون حدیثی و مراجعه به منابع اصلی و نیز توجه ویژه او به عبارات و حواشی فقهای پیشین گزارش کرده‌اند. این ویژگی را باید یکی از ارکان شخصیت علمی او دانست. او فقهی‌هی بود که برای نوآوری، از سنت عبور نمی‌کرد، بلکه در خود سنت، لایه‌های کمتر دیده‌شده‌ای را جست‌وجو می‌کرد. از این جهت، روش او نمونه‌ای از «اجتهاد درون‌سنتی» بود، اجتهادی که نقطه آغازش شناخت دقیق میراث است و سپس با نقد سندی، دلالی، تاریخی و مقایسه اقوال به نتیجه می‌رسد.

- حدیث شناس و رجالی برجسته**

اگر بخواهیم یک ویژگی را به عنوان یکی از ممتازترین جنبه‌های دانش شبیری زنجانی انتخاب کنیم، بی‌تردید باید از علم رجال و حدیث نام ببریم. آثار برج‌ای‌مانده از او نشان می‌دهند رجال و بررسی اسناد حدیث برای وی یک دانش حاشیایی نبود، بلکه در فرایند استنباط فقهی نقش بنیادی داشت. از جمله میراث علمی او، تعلیقات متعدد بر منابع حدیثی، به‌ویژه کتاب‌های اربعه، و نیز تحقیقات و تعلیقات مفصل بر رجال شیخ طوسی است. اهمیت این امر از آن جهت است که در روش فقهی او، روایت بود، دلیل حضور در یک کتاب حدیث پذیرفته نمی‌شد، بلکه سنده، روایان، طبقات، قرائن تاریخی و نسبت روایات با دیگر منابع مورد توجه قرار می‌گرفت. این روش را می‌توان یکی از دلایل شهرت علمی او در میان اهل فن دانست. حتی در گزارش‌های مربوط به میراث مکتوب او، جراحه‌ای در دریا به عنوان مجموعه‌ای در آن مباحث رجالی، تاریخی و علمی فراوانی گرد آمده، برجسته شده است. به تعبیر دیگر، شبیری زنجانی تنها فقیهی صاحب فتوا نبود، او یک پژوهشگر جدی در تاریخ حدیث و رجال نیز بود.

- بیش از نیم قرن تربیت فقیه**

شبیری زنجانی پس از سال‌ها تحصیل و تحقیق، به تدریس روی آورد و بخش بزرگی از عمر خود را در مقام استاد حوزه

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

سپری کرد. درس خارج فقه او با «کتاب الحج» آغاز شد و این درس بیش از پانزده سال ادامه یافت. در سال‌های بعد نیز مباحث مختلف فقهی، از جمله اجاره، خمس، نکاح، صوم، اعتکاف و بیع در حوزه درس او مورد بررسی قرار گرفت. در کنار آن، سال‌هایی نیز به تدریس خارج اصول پرداخت، هرچند در دوره‌های بعد بخش‌هایی از مباحث اصولی را در ضمن مباحث فقهی مطرح می‌کرد. بنابراین، مرجعیت او محصول یک شهرت ناگهانی یا موقعیتی اجتماعی نبود، بلکه حاصل دهه‌ها تحصیل، تحقیق، تدریس، تربیت شاگرد و تولید دانش فقهی بود. این نکته در فهم شخصیت او بسیار مهم است. او پیش از آنکه «مرجع مشهور» باشد، فقهی شناخته‌شده در میان اهل علم بود.

- مرجعیت، مقامی که دنبالش نبود**

یکی از جنبه‌های قابل تأمل در شخصیت شبیری زنجانی، نسبت او با خود مرجعیت بود. پس از رحلت آیت‌الله سیدمحمدعلی اراکی در سال ۱۲۷۳، جامعه مدرسین حوزه علمیه قم در بیانیه‌ای نام هفت فقیه را به عنوان واجد شرایط مرجعیت و جواز تقلید از آنان اعلام کرد که نام آیت‌الله شبیری زنجانی نیز در میان آنان بود. اما در روایت زندگی او، مرجعیت نه نقطه آغاز فعالیتش بود و نه مقصدی که برای رسیدن به آن تلاش کرده باشد. او سال‌ها

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی

آیت‌الله سید محمد موسی شبیری زنجانی